

*Катарина ЖИВАНОВИЋ**

Сектор за људске ресурсе,

Министарство унутрашњих послова Републике Србије

ДОИ: 10.5937/bezbednost2001157Z

УДК: 351.746.2:343.434/.435::343.144(497.11)

Прегледни научни рад

Примљен: 4. 3. 2019. године

Ревизија: 18. 4. 2019. године

Ревизија: 16. 9. 2019. године

Датум прихватања: 7. 4. 2020. године

Злостављање, мучење и изнуђивање исказа осумњиченог у кривичном законодавству Републике Србије

Апстракт: *Забрана мучења у процесне сврхе јесте међународни стандард апсолутног карактера који се на националним нивоима остварује првенствено прокламовањем основних права и слобода и инкриминацијом понашања која могу узроковати повреду права на психички и физички интегритет појединца, као и права на људско достојанство, а потом предузимањем на закону заснованих мера и радњи у циљу спречавања и кажњавања таквог поступања. Осетљивост и актуелност ове теме намеће потребу за детаљнијим истраживањем проблема нехуманог поступања према лицима која се у својству осумњиченог нађу пред органима јавне власти, који услед прекорачења граница својих овлашћења могу угрозити и повредити гарантована права осумњиченог лица.*

Имајући у виду да је Република Србија потписница међународних аката који прокламују апсолутан карактер забране мучења, значајно је указати на који начин је у кривичном законодавству омогућено несметано уживање права на неповредивост физичког и психичког интегритета и права на људско достојанство. Стога ће у раду бити приказане раније инкриминације српског законодавства, позитивноправна решења, као и поједине одлуке из судске праксе.

* Докторанд Правног факултета Универзитета у Новом Саду, ка-са_zivanovic@yahoo.com

Кључне речи: полиција, осумњичени, забрана мучења, изнуђивање исказа.

Увод

Ако мучење није погрешно, ништа није погрешно. Нико не треба да буде подвргнут болу и тортури (Mayerfeld, 2008: 109).

Нормативна еволуција забране мучења и нехуманог поступања према лицу које је носилац друштвено опасног понашања, првенствено од стране органа јавне власти, зависила је од: 1) историјског раздобља једне друштвене заједнице као и 2) начина схватања друштвено опасног понашања односно његових последица. Најупечатљивије примере примене техника мучења у процесне сврхе даје период инквизиције. Сматрало се да је инквизиторски кривични поступак прилагођен потребама друштвене репресије, захваљујући својим основним карактеристикама: *коришћењу мучења и тортуре у циљу добијања признања и тајној истрази* (Esmein, 1913: 8). Тај кривични поступак консумирао је идеју о мучењу као легалном институту прибављања доказа који је био неопходан за спровођење кривичног поступка.¹

Наравно, примена техника мучења осумњиченог у процесне сврхе није остала без критике. Пракса мучења која је заснована на претпоставци кривице у супротности је са основним принципом права – претпоставком невиности док се кривица не докаже (Larson, 1925: 228). На тај начин долази до оспоравања улоге мучења као методе истраге, нарочито у добу инквизиције када је оно, са снагом *regina probandum*, представљало легално средство добијања признања окривљеног лица.

Чак и ако су постојали случајеви у којима је мучење претходило откривању корисних информација, немогуће је знати да ли би мање присилни облици испитивања могли дати исте или чак боље резултате (Costanzo, Gerrity, Lykes, 2007: 10). Тамо где је кривица извесна, испитивање под тортуром је сувишно, а где је

¹ На пример, окривљеном су првенствено *показивани инструменти за мучење како би се мотивисао да призна извршење кривичног дела* и избегне доношење боли (Lippman, 1994: 275–335).

она неизвесна, примена тортуре може довести до опасности од наношења штете невинима, како запажа Чезаре Бекарија (Cesare Baccaria) (Lippman, 1994: 275–335).

Пракса примене мучења у циљу добијања признања није могла опстати, првенствено због тога што је „мучење савршен инструмент за ослобађање криминалца који је довољно јак да толерише бол и осуђивање невиног који је слаб“ (Herrmann, 2007: 300). Поред тога, држава своју моћ у борби против незаконитих понашања не може манифестовати употребом метода и средстава којима се непосредно повређују фундаментална права појединца, јер управо на тај начин доводи до „порицања тврдње о својој легитимности“ (Nagan, Atkins, 2001: 87–121).

Имајући у виду наведене критике, данас је идеја забране мучења, нечовечних и понижавајућих казни и поступака отелотворена у савременом међународном правном систему. Реч је о апсолутној забрани одређених понашања којима органи државне власти нарушавају (повређују) психички и физички интегритет и људско достојанство појединца. Најзначајнији међународни акти из ове области јесу: Универзална декларација о људским правима², Међународни пакт о грађанским и политичким правима³, Конвенција против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака⁴, Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода⁵, Конвенција о спречавању мучења и нечовечних или

² Universal Declaration of Human Rights, <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, 4. 2. 2019.

³ *Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима*, Службени лист СФРЈ, бр. 7/71.

⁴ *Закон о ратификацији Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака*, Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, бр. 9/91.

⁵ *Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода*, Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 9/2003, 5/2005, 7/2005 – исправка и Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори, бр. 12/2010.

понижавајућих поступака и кажњавања⁶, као и Европски кодекс полицијске етике⁷.

Од свих органа јавне власти који се идентификују као „носиоци институционализоване државне принуде“, полиција се налази на првом месту када је у питању могућност кршења забране мучења, свирепог и нечовечног поступања и кажњавања прокламована наведеним међународним инструментима. Сама природа полицијског посла као императив намеће: (1) пружање заштите свим виталним вредностима државе, друштва и појединца од носилаца инкриминисаних облика понашања и (2) пружање заштите људским правима и слободама таквих лицима. Тако се пред полицијом налази велики изазов да у сваком конкретном случају процени вредност угроженог права, као и вредност права „нападача“, те да реагује на најадекватнији начин.

Историјски приказ мучења осумњиченог у процесне сврхе у српском законодавству

Значајно је навести на који начин је била регулисана и чиме је оправдавана примена техника мучења осумњиченог у Србији до њеног званичног укидања. То ће се најбоље видети из приказа казни које су биле прописане у циљу добијања признања, а које су консумирале технике мучења. Сурова казнена политика темељена је на духу одмазде и застрашивања, што је уједно био и циљ прописаних казни. Јасно је да последице тих казни нису биле само физичког карактера, већ су у истој мери, услед чина јавног извршавања, представљале повреду части, угледа и достојанства.

Телесне казне, које су у казненом праву Србије заступљене још од доношења Душановог законика 1349. године, егзистирале су вековима као најпогодније. Могућност замене телесних казни

⁶ Закон о ратификацији Конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања, Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 9/2003.

⁷ *The European Code of Police Ethics*, <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics>, 9. 2. 2019.

за неку другу казну дата је тек 1845. године, откад се у одређеним случајевима телесна казна могла заменити за новчану казну.⁸

Забрана изнуђивања признања од осумњиченог лица нормирана је још 1829. године Упутством свима кнезовима нахијским. Члан 23 тог упутства предвиђао је да се осумњиченом лицу не сме „бојем и мучењем“ изнудити исказ. Међутим, та забрана није имала апсолутан карактер будући да су од ње постојали изузеци. Она се није односила на осумњиченог за „тежа кривична дела“ (попут „мало важнијих крађа“) када се осумњичено лице, *сразмерно делу за које се сумњичи*, могло „опшинути да кривицу призна“. Упутством је било прецизно одређено *место* по ком се осумњиченом могу задавати ударци („не по леђима него по нележности тј. дебелим месима“), као и *број* удараца (до 25).⁹

Да се према осумњиченом у циљу признања кривице нису задавали само ударци (батине), већ да су коришћене и методе мучења које не подразумевају наношење физичког бола, указује Уредба о кажњавању крадљиваца и лопова од 22. маја 1845. године. Наиме, осумњичени би најпре био испитиван на „благ и човечан начин“, и тек би потом, уколико не би признао кривицу, био кажњен „строгим апсом и држањем само о хлебу и води“ у циљу давања признања.¹⁰

Поступање полиције према осумњиченим лицима било је даље прописано Казнителним законом за поаре и крађе из 1847. године, као и Полицијском уредбом из 1850. године¹¹. Казнителни закон прописивао је могућност да полиција предузме све „целисходне мере“ у циљу добијања признања од осумњиченог. За случај да се осумњичени у „лажи ухвати“, био би кажњен са до „десет штапова“. Та казна се према истом осумњиченом, за исто кривично дело, могла употребити и више пута, сходно приликама.

⁸ Вид. Уредбу о замени телесне казне новчаном од 19. маја 1845. године у Живановић, 1967: 188.

⁹ Вид. Упутство свима кнезовима нахијским од 3. марта 1829. године у Живановић, 1967: 73.

¹⁰ Вид. Уредба о кажњавању крадљиваца и лопова од 22. маја 1845. године у Живановић, 1967: 189.

¹¹ Пун назив акта гласио је Уредба о томе како ће полицијске власти с полицајним преступима поступати, и како ће их оне казнити од 18. маја 1850. године.

Полицијска уредба је предвиђала да се, ако неће да призна кривицу, осумњичени може казнити затвором или бојем (вид. у Живановић, 1967: 197, 222). Након дуге примене телесних казни, пре свега у циљу изнуђивања исказа осумњиченог, дошло је до њиховог укидања почев од 1859. године (када је укинута казна „шибе“) ¹². Све остале телесне казне у српском законодавству биле су укинуте крајем 1873. године. ¹³

Кривично дело злостављања и мучења са посебним освртом на поступање органа унутрашњих послова

Кривични законик ¹⁴ Републике Србије, поштујући основна уставна начела неповредивости физичког и психичког интегритета, у оквиру групе кривичних дела против слобода и права човека и грађанина прописује кривично дело злостављања и мучења у члану 137. ¹⁵ Међутим, наведено кривично дело није прва инкриминација српског кривичног законодавства којом је пружена заштита права осумњиченом лицу на неповредивост физичког и психичког интегритета и права на људско достојанство. О томе сведочи кривично дело које је било прописано чланом 66 Кривичног закона ¹⁶ – злостава у служби.

Из законске дефиниције кривичног дела из члана 137 КЗ произлази да кривично дело има два облика који се међусобно разликују, као и *квалификовани облик*. Први облик се односи на

¹² Вид. Решење о укидању казне шибе од 6. маја 1859. у Живановић, 1967.

¹³ О поступку укидања телесних казни вид. више у Живановић, 1967: 426.

¹⁴ *Кривични законик*, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/19.

¹⁵ За ову област од значаја су још *Закон о полицији*, Службени гласник Републике Србије, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018 – вид. чл. 33, ст. 1, т. 7, *Кодекс полицијске етике*, Службени гласник Републике Србије, бр. 92/2006. – вид. чл. 34, *Закон о извршењу кривичних санкција*, Службени гласник Републике Србије, бр. 55/2014.

¹⁶ *Кривични закон*, Службени гласник СРС, бр. 26/77-1341, 28/77-1566, 43/77-2213, 20/79-1059, 24/84-1233, 39/86-2739, 51/87-2421, 6/89-406, 42/89-1401, 21/90-888 и Службени гласник Републике Србије, бр. 16/90-468, 49/92-1664, 23/93-817, 67/93-3110, 47/94-1465 и 17/95- 529, 44/98, 10/02.

злостављање другог лица (што представља модификовано поменуто кривично дело „злоставе у служби“), док је другим обликом *инкриминисана тортура* (Стојановић, 2018: 506). У смислу квалификованог облика кривичног дела, мучење има три основне одлике: 1) природу акта, 2) сврху и 3) учиниоца. Стога мучење мора да консумира: 1) доношење тешког бола или патње, 2) у циљу прибављања информација или признања 3) које су предузели лица која иступају у службеном својству (Шурлан, 2016: 12).

Приликом прописивања радњи извршења овог кривичног дела законодавац је посебну пажњу посветио спречавању и санкционисању незаконитог поступања од стране овлашћених службених лица, на шта указује квалификовани облик дела. Међутим, у питању нису било која понашања поменутих лица, него само она понашања која „учини службено лице у вршењу службе“. На тај начин, услов за постајање квалификованог облика кривичног дела јесте *одређено својство* у ком учинилац поступа.

У циљу одређивања која поступања овлашћених службених лица могу довести до повреде права на психички и физички интегритет и људско достојанство осумњиченог лица, најпре се морају дати објашњења за сваку прописану радњу извршења овог кривичног дела. Како то запажа Европски суд за људска права у одлукама против Србије¹⁷, да би се понашање полицијских службеника могло подвести под *злостављање*, неопходно је да постоји „минимални ниво тежине злостављања“.¹⁸ Међутим, процена минималног нивоа тежине злостављања представља променљиву категорију која је условљена низом околности случаја, попут: трајања поступања и његовим

¹⁷ *Бекић и др. против Србије*, представка број 32277/07 од 29. априла 2014. године; *Оташевић против Србије*, представка број 32198/07, пресуда од 5. фебруара 2013. године.

¹⁸ Овакво злостављање ипак, и поред тога што мора да има одређени „степен тежине и озбиљности“, не сме да има карактер обичне лаке телесне повреде (шамарање, штипање, вучење за косу, нос или уши, излагање топлоти, хладноћи, јакој светлости или буци) (Симовић, Јовашевић, 2017: 483). О томе видети још пресуде Европског суда за људска права *Бекић и др. против Србије*, представка број 32277/07, пресуда од 29. априла 2014. године; *Лакатош и др. против Србије*, представка број 3363/08 од 6. јануара 2014. године, став 73, и *Хајнал против Србије*, представка број 36937/06, пресуда од 19. јуна 2012. године, став 78.

физичким и психичким ефектима, затим пола, старости и здравственог стање жртве, као и пруженог отпора. Такав ниво злостављања подразумева „стварне телесне повреде или интензивну физичку или психичку патњу“.

Дакле, на судским органима је да у сваком конкретном случају цене да ли поступање овлашћених службених лица прелази у противправно понашање. Одлукама Општинског и Окружног суда у Нишу, К. број 1201/08 и Кж. број 1543/09 утврђено је да је дошло до прекорачења овлашћења полицијских службеника, имајући у виду да су окривљени полицијски службеници савладали отпор оштећеног, а тек потом га „држали за руке и ударали“. До напред наведене одлуке судови су дошли ценећи границе између предузетих радњи у циљу „савладавања отпора и одбијања напада“ и оних радњи којима се задира у људско достојанство, психички и физички интегритет.¹⁹

Штитећи подједнако физички и психички интегритет, као и људско достојанство, законодавац је свесно поред радње злостављања инкриминисао и *друго поступање којим се вређа људско достојанство*. Реч је о испољавању непоштовања или умањивања људског достојанства, изазивању осећаја страха, тескобе или инфериорности.²⁰ Даље, за постојање дела, поред субјективног, неопходно је и испуњавање објективног елемента. Није довољно да пасивни субјект осећа да му је повређено људско достојанство. Потребно је објективно вредновати да ли такво понашање представља повреду људског достојанства са аспекта просечног грађанина.²¹

Значајно је напоменути да се злостављање и тортура не односе на бол или патње које произлазе искључиво из законских казни чији су неодвојиви део (Илић et al., 2016: 99). Када је у питању казна прописана за ово кривично дело, законодавац се одлучио за казну затвора без алтернативно прописане новчане казне. У том смислу, ово кривично дело се сматра за нијансу тежим од кривичног дела лаке телесне повреде, имајући у виду

¹⁹ Наведене одлуке се односе на раније кривично дело злоставе у служби.

²⁰ Вид. одлуку Европског суда *Vouyid против Белгије*, представка бр. 23380/09 од 28. септембра 2015, став 87.

²¹ Вид. одлуку Европског суда *Оташевић против Србије*, представка број 32198/07, пресуда од 5. фебруара 2013. године.

прописану казну затвора као и то да се гоњење предузима *ex officio* (Пантелић, 2011: 135; Стојановић, 2018: 508).

Кривично дело изнуђивања исказа од стране органа унутрашњих послова

Допринос полиције утврђивању истине, од почетних фаза кривичног поступка, може бити од великог значаја имајући у виду да полиција, као орган предистражног поступка, може у односу на осумњиченог предузети радње чији резултат може имати доказну снагу у случају законом испуњених услова. Првенствено је реч о *саслушању осумњиченог*²² (члан 289 Законика о кривичном поступку²³).

С тим у вези, још је Кривични закон у групи кривичних дела против слобода и права човека и грађанина у члану 65 предвиђао кривично дело изнуђивања исказа. Уз одређене измене ова инкриминација под истим називом егзистира у садашњем кривичном законодавству. Наиме, законодавном реформом дошло је само до предвиђања другачијег законског распона казне за учиниоца тог кривичног дела у односу на раније законско решење.

Данас је ово кривично дело нормирано у члану 136 Кривичног законика. Поштујући једну од основних претпоставки правичног поступка, право окривљеног да ништа не изјави, законодавац је на првом месту одредио *субјект* који може предузети радњу кривичног дела – *службено лице у вршењу службе*; исто тако, одређен је и субјект према коме се ова радња

²² И сам Законик као претпоставку законитог узимања исказа од осумњиченог прописује пристанак осумњиченог да исказ да: „*ако* осумњичени пристане да да исказ...“. Поред добровољног пристанка, као још једну гаранцију законитог и правичног поступка, законодавац захтева да је, не само исказ, него и пристанак осумњиченог да буде саслушан, дат у присуству браниоца (чл. 289, ст. 3 Законика). Такође, Законик изричито забрањује употребу силе, претње или других сличних средстава у циљу добијања изјаве или признања – чл. 89, ст. 8 Законика. Чланом 9 прописана је забрана мучења, нечовечног поступања и изнуде.

²³ *Законик о кривичном поступку*, Службени гласник Републике Србије, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/19.

може предузети – *окривљени, сведок, вештаку или друго лице*. Потом је потребно да је радња извршења предузета у одређеном циљу – у *намери изнуђивања исказа или друге изјаве*.

Дакле, за постојање овог кривичног дела потребно је да службено лице у односу на изнуђивање исказа поступа *са намером*, односно са умишљајем, али није потребно да је циљ остварен, односно да је исказ изнуђен. О томе сведочи и одлука Врховног суда Србије, Кж. бр. 1524/02 од 10. септембра 2003. године. Том одлуком је утврђено да је дошло до извршења кривичног дела будући да су „окривљени као полицајци у вршењу службе у *намери да изнуде изјаву од оштећеног*, употребили према њему *силу*, тако што су га након привођења у просторије ОУП *тукли* тражећи да им да податке где се налази одређено лице“.

Због тога је за кривични поступак важна веза између оваквих аката и утицаја на слободу воље окривљеног или другог учесника у поступку, која би за последицу имала изнуђивање признања или неке друге изјаве или радње (Илић et al., 99; Ћетановић, 2014: 107). Даље, поред примене силе и претње, радња извршења се може остварити и *применом другог недопуштеног средства и начина*. Проширивање радње извршења на тај начин, ван силе и претње, има за циљ пружање што већег нивоа правне заштите заштитном објекту.

Друга недопуштена средства или недопуштени начини, осим оних који су забрањени законом или другим прописом, јесу и она средства и начини којима се може утицати на вољу лица које даје изјаву у мери која битно утиче на свест и вољу тог лица (довођење у заблуду, долажење до изјаве на преваран начин и сл.). То, с друге стране, не искључује могућност постојања одређеног утицаја на окривљеног јер се, на пример, сугестија окривљеном да је за њега боље да да изјаву (указујући на одређене последице давања или недавања изјаве, под условом да то не представља претњу) не може сматрати изнуђивањем исказа (вид. Стојановић, 2018: 505).

Када су у питању последице које могу наступити, законодавац је у зависности од њихове тежине прописао квалификован облик. Наиме, анализом ове законске одредбе закључујемо да постоје два момента, која су алтернативно постављена, у којим се овај квалификовани облик може

остварити. Прво, потребно је да сама радња изнуђивања буде праћена „тешким насиљем“, а друго „да су услед“ односно након изнуђеног исказа „наступиле нарочито тешке последице за окривљеног у кривичном поступку“. Као и код претходног кривичног дела из члана 137 КЗ, поставља се питање који је то моменат који раздваја насиље од тешког насиља. Како прецизних одредби о томе нема, остаје само да судска пракса дâ одговоре на питања, ценећи сваки конкретан случај појединачно.

Борба законодавца за поштовање фундаменталних права и слобода у овом случају се, осим у прописивању одређених инкриминација, огледа и у нормирању категорије незаконитих доказа у смислу члана 16 Законика о кривичном поступку. Наведени члан прописује на којим се доказима судска одлука не може заснивати. Том категоријом доказа још једном је спречено незаконито деловање овлашћених службених лица, с обзиром на прецизно прописане услове под којима се исказ добијен саслушањем осумњиченог може користити као доказ у кривичном поступку.

О значају спречавања прекорачења законских овлашћења овлашћених службених лица говори управо анализа законских дефиниција кривичног дела изнуђивања исказа и злостављања и мучења (ст. 2 и 3 члана 137). Запажа се да су за остварење наведених кривичних дела неопходни исти услови: 1) да је употребљена сила или претња или други недозвољен начин, 2) у намери да се *добије* признање или исказ 3) од стране службеног лица у вршењу службе.

Напоследку, значајно је навести заступљеност ова два кривична дела у судској пракси Републике Србије у последњих пет година.

Табела 1. Приказ броја поднетих кривичних пријава и осуђујућих пресуда за кривична дела злостављања и мучења и изнуђивања исказа у периоду 2014–2018. године²⁴

Година	Злостављање и мучење члан 137 КЗ		Измуђивање исказа члан 136 КЗ	
	поднете пријаве	осуђујуће пресуде	поднете пријаве	осуђујуће пресуде
2018.	301	86	20	/
2017.	242	56	8	1
2016.	283	74	8	1
2015.	272	70	15	3
2014.	233	44	10	1

Резултати представљени у табели 1 указују да је кривично дело злостављања и мучења у пракси знатно заступљеније од кривичног дела измуђивања исказа. Такви резултати узроковани су тиме која се све лица могу јавити као учиниоци кривичног дела злостављања и мучења, док се као учинилац кривичног дела измуђивања исказа може јавити само лице које поступа у одређеном својству. Број осуђујућих пресуда, нарочито када је у питању кривично дело измуђивања исказа, указује на законитост примене овлашћења од стране органа унутрашњих послова.

Закључак

Приликом примене својих законских овлашћења ради обављања полицијских послова, припадници Министарства унутрашњих послова налазе се у свакодневной, реалној опасности

²⁴ Подаци преузети са сајта Републичког завода за статистику, www.stat.gov.rs, 5. 9. 2019.

да експесом тих овлашћења повреде гарантована права лица према којима их примењују. То је нарочито изражено приликом примене радњи процесне принуде, попут хапшења и задржавања осумњичених лица, али и приликом предузимања одређених радњи које имају доказну снагу, као што је саслушање осумњиченог лица.

Препознајући наведени проблем, наша држава је, пратећи ниво остварених људских права и основних слобода на међународном нивоу, ратификовала одређене међународне акте. На тај начин је преузела обавезе које се првенствено односе на инкриминацију понашања којима се вређа право на психички и физички интегритет, као и право на људско достојанство, а тиме и забрану мучења, нечовечног и понижавајућег поступања и кажњавања.

Инкриминације у нашем кривичном законодавству, попут злоставе у служби, односно злостављања и мучења, као и изнуђивања исказа, представљале су први корак у борби против таквих понашања лица коју примењују на закону засновану принуду. Међутим, имајући у виду праксу како домаћих судова тако и Европског суда за људска права, намеће се закључак да је, *de facto*, и поред јаке глобалне борбе да се осигура апсолутан карактер забране мучења, нечовечног и понижавајућег поступања, такав вид понашања овлашћених службених лица ипак присутан. Стога је најпре потребно посебну пажњу посветити професионализму и унапређењу рада код свих лица која применом законских овлашћења могу повредити међународне и домаће одредбе апсолутне забране мучења. Неопходно је свакодневним радом указивати на значај наведених прокламованих права како би се смањио број случајева њихове повреде, и тиме остварили принципи правичног поступка.

Литература

1. Билтен Округног суда у Београду, бр. 65/2005, Intermex.
2. Билтен Апелационог суда у Нишу, бр. 2/2011, Intermex.
3. *Vouyid* против *Белгије*, представка бр. 23380/09 од 28. септембра 2015.

4. Costanzo, M., Gerrity, E., Lykes, B. M., (2007). Psychologists and the Use of Torture in Interrogations. *Analyses of Social Issues and Public Policy*, 7(1): 7—20.
5. Ћетановић, Ј. (2014). Докази на којима се не може заснивати пресуда. *Билтен Врховног касационог суда*, бр. 3, Intermex, Београд, 103–122.
6. *Бекић и др. против Србије*, представка број 32277/07 од 29. априла 2014. године.
7. Esmein, A. (1913). *A History of Continental Criminal Procedure, With Special Reference to France*. Boston.
8. *Хајнал против Србије*, представка број 36937/06 од 19. јуна 2012. године.
9. Herrmann, J. (2007). Implementing the Prohibition of Torture on Three Levels: United Nations – Council of Europe – Germany, *Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik*, 299–306.
10. Илић, П. Г., Бељански, С., Мајић, М., Трешњев, А., (2016). *Коментар законика о кривичном поступку*, Београд.
11. *Кодекс полицијске етике*, Службени гласник Републике Србије, бр. 92/2006.
12. *Кривични закон*, Службени гласник СРС, бр. 26/77-1341, 28/77-1566, 43/77-2213, 20/79-1059, 24/84-1233, 39/86-2739, 51/87-2421, 6/89-406, 42/89-1401, 21/90-888 и Службени гласник Републике Србије, бр. 16/90-468, 49/92-1664, 23/93-817, 67/93-3110, 47/94-1465 и 17/95- 529, 44/98 и 10/02.
13. *Кривични законик*, Службени гласник Републике Србије, бр. 85/2005, 88/2005 – испр., 107/2005 – испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/19.
14. *Лакатош и др. против Србије*, представка број 3363/08 од 6. јануара 2014. године.
15. Lippman, M. (1994). The Development and Drafting of the United Nations Convention Against Torture and Other Cruel Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. *Boston College International & Comparative Law Review*, 17 (2): 275–335.
16. Larson A. J. (1925). Present police and legal methods for the determination of the innocence or guilt of the suspect. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 16 (2): 219–271.

17. Mayerfeld, J. (2008). In Defense of the Absolute Prohibition of Torture. *Public Affairs Quarterly*, 22 (2):109–128.
18. Nagan, P. W., Atkins, L., (2001). The International Law of Torture: From Universal Proscription to Effective Application and Enforcement. *Harvard Human Rights Journal*, 87–121.
19. *Оташевић против Србије*, представка број 32198/07 од 5. фебруара 2013. године.
20. Пантелић, Н. (2011). *Забрана мучења у кривичном законодамству*, Ниш.
21. Симовић, В., Јовашевић, Д., (2017). *Тортура у савременом кривичном праву и европски стандарди*. LVII Саветовање Српског удружења за кривичноправну теорију и праксу, Златибор, 481–490.
22. Стојановић, З. (2018). *Коментар кривичног законика*, Београд.
23. Шурлан, Т. (2016). Забрана тортуре: апсолутна или релативна норма? *Безбедност*, 58 (3): 5–24.
24. The European Code of Police Ethics, <https://polis.osce.org/european-code-police-ethics>, 9. 2. 2019
25. *Устав Републике Србије*, Службени гласник Републике Србије, бр. 98/2006.
26. Universal Declaration of Human Rights, <https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/>, 4. 2. 2019.
27. *Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода*, Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 9/2003, 5/2005, 7/2005 – исправка и Службени гласник Републике Србије – Међународни уговори, бр. 12/2010.
28. *Законик о кривичном поступку*, Службени гласник Републике Србије, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014 и 35/19.
29. *Закон о извршењу кривичних санкција*, Службени гласник Републике Србије, бр. 55/2014.
30. *Закон о полицији*, Службени гласник Републике Србије, бр. 6/2016, 24/2018 и 87/2018.
31. *Закон о ратификацији Конвенције о спречавању мучења и нечовечних или понижавајућих поступака и кажњавања*, Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 9/2003.

32. *Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима*, Службени лист СФРЈ, бр. 7/71.
33. *Закон о ратификацији Конвенције против тортуре и других сурових, нељудских или понижавајућих казни и поступака*, Службени лист СФРЈ – Међународни уговори, бр. 9/91.
34. Живановић, Т. (1967). *Законски извори кривичног права Србије и историјски развој његов и њеног кривичног правосуђа од 1804. до 1865.* Српска академија наука и уметности, Београд.
35. www.stat.gov.rs, 5. 9. 2019.

Ill-treatment, Torture or Extortion of Confession from Suspects in the Legislation of the Republic of Serbia

***Abstract:** The "torture institute" used for procedural purposes by the public authorities, was primarily established at the time of the Inquisition, as a "legal means of obtaining confession". The reasons upon which such conclusions were based were causally concerned with the importance of confession as evidence in the criminal proceedings which had "the strength" of the *regina probandum*. The issue of lawfulness of the evidence obtained through torture was not raised; it was only the ultimate goal that mattered.*

A critique of this way of dealing with persons who have violated legal norms comes with the "philosophy of enlightenment and the philosophy of human rights," when torture loses its significance as "the way of obtaining evidence" since, above all, it does not always lead to the truth and has caused many wrongful court decisions. This is evidenced by today's criminal procedural solutions, which relate to the confession given by the defendant, since the confession itself is not enough to justify a court decision, so that other procedural conditions must also be met.

At the international level, the first legal instruments of the UN and the Council of Europe which prescribed the ban on torture beyond national frameworks, clearly define the obligations that the States parties need to include in their legal order so as to adequately combat inhuman and degrading treatment and punishment, especially when the bearers of such conduct are the authorities empowered by the

state to exercise the authority and means of coercion, directly affecting the sphere of proclaimed rights. It is precisely where the greatest "danger" lies: the authorities of the Ministry of Internal Affairs, which on the one hand provide protection of fundamental social and state values from persons who endanger such values, and on the other hand, protect the rights of those persons, so the question of "the most important law" or to whom to give priority in the situation of "conflict of rights with the law" arises. The European Court of Human Rights has sought to answer this question in its decisions considering the achievement and respect of the absolute prohibition of torture de facto by the police (when arresting, bringing in, holding in custody and interrogating the suspect). However, despite the high level of proclaimed rights and the efforts of the international community to respect them, it is clear from the court practice that in reality it is very difficult to ensure absolute respect of the norms prohibiting the torture, cruel, inhuman or degrading treatment and punishment.

Key words: *police, suspect, prohibition of torture, extortion of confession.*